

Zostavili Tomáš Gális
a Monika Kompaníková

S Rusmi o Rusku

20

rozhovorov,
ktoré vám
pomôžu
pochopiť
súčasné
Rusko

N

N

S Rusmi o Rusku

20 rozhovorov,
ktoré vám
pomôžu pochopiť
súčasné Rusko

S Rusmi o Rusku

20

rozhovorov,
ktoré vám
pomôžu
pochopiť
súčasnú
Rusko

Obsah

Predslov	9
Filozof Michail Epštejn o nešťastí Rusov	13
Podnikateľ Jevgenij Bugrejev o tom, ako sa žije Rusovi na Slovensku	27
Historik Sergej Lukaševskij o Putinovej propagande	39
Propagandista Dmitrij Jevstafiev o expanzívnych plánoch Ruska	47
Politológ Vladimir Pastuchov o tom, prečo sa Rusi cítia ponížení a opovrhovaní	67
Satirik Viktor Šenderovič o pocite obklúčenej pevnosti	77
Bývalý dôstojník Michail Kadala o ruskej armáde	93
Novinárka Žanna Nemcovová o ruskej spoločnosti za Putina	107
Ekonomka Natalija Zubarevičová o ruskej ekonomike	121
Historička Radžana Dugarová-De Ponteová o rusifikácii Buriatov a možnom konci Ruskej federácie	139

Aktivistka Jelena Gajeová o živote v strachu	149
Politológ Grigorij Mesežnikov o tom, prečo toľko Rusov stojí za Putinom	159
Novinár Alexandr Mitrofanov o cárovi Putinovi	175
Politický geograf Michael Romancov o veľmocenskom pocite	185
Spisovateľka Ludmila Ulická o spoločnej minulosti Ruska a Ukrajiny	199
Aktivista Filipp Sedov o zaskočených slovenských konšpirátoroch	211
Hudobníčka Maša Alochinová o súvisе vojnových a feministických tém	227
Aktivistka Valentina Melnikovová o mŕtvych synoch	235
Poslanec Stanislav Naumov o tom, ako prežíva správy z frontu	251
Historik Nikolaj Mitrochin o ruskej cirkvi	271
Autori a autorky rozhovorov	293

Predslov

Keď 24. februára 2022 zaútočili ruské sily v rámci „špeciálnej vojenskej operácie“ plnou silou na Ukrajinu, podľa kremelských predstáv malo ísť o rýchly proces. Rusi rátali s pádom Kyjiva, s útekcom prezidenta Zelenského, so zrútením obrany, štátnych orgánov i vôle obyvateľstva. S pribúdajúcimi dňami, týždňami a mesiacmi však začalo byť čoraz jasnejšie, že sa ruský prezident Vladimir Putin prepočítal. Vlastne začalo byť čoraz jasnejšie, že v onen februárový štvrtok spravil najväčšiu chybu svojho života.

Už v prvých dňoch sa ukázalo, že už nesusedíme s tou slabou Ukrajinou ako v roku 2014, keď na ňu pán Kremla siahol prvýkrát, ale so sebavedomým štátom, ktorý sa nedal učičkať ilúziou všetkých appeaseroov, že keď prenecháte útočníkovi prst, zvyšok ruky už nechá na pokoji.

Nenechal – a narazil. Na armádu, ktorá osem predchádzajúcich rokov strávila prípravou na útok. Na prezidenta, ktorý na-

miesto úteku zostal v hlavnom meste. Na odhodlané obyvateľstvo, ktoré pozná cenu slobody a nevzdáva sa ani po brutálnom bombardovaní civilistov, masových vraždách či vyhrážkach jadrovými zbraňami.

No Putin narazil aj na Západe. Niekde to trvalo dlhšie, než bolo treba, no okrem znepokojenia a výrazov solidarity začali na Ukrajinu prichádzať aj zbrane. Dokonca aj z krajín, ktoré samy seba považovali za vzor pacifizmu. A iné krajiny, ktoré utečencov zvyčajne vyhánajú, ich zrazu začali prijímať. Zo Západu už nezaznievajú slová o resete vzťahov či zmene prostredníctvom obchodu, ale tvrdé vyjadrenia, tentoraz už aj kryté činmi. Aj takými, ktoré boľia nás samých, no je nutné ich urobiť.

Okrem Ukrajiny a Západu sme sa však niečo nové dozvedeli aj o Rusku. Už vieme viac o jeho expanzívnej povahe, ktorá sa so zmenou režimu veľmi nemení. Zoznámili sme sa s pocitom výlučnosti, ktorý nepestuje len megaloman v Kremli, ale ktorý zasiahol aj značnú časť ruského obyvateľstva. A lepšie poznáme aj vplyv moskovskej propagandy, úlohu ruských ambasád, výsledky pôsobenia užitočných idiotov Moskvy.

Je toho toľko, že je pochopiteľné, ak sa človek už cíti týmito témami presýtený. No keď pred nimi zatvorí oči, neznamená to, že zmiznú. Otázky, kto sú vlastne Rusi, ako premýšľajú, čo od nich môžeme čakať, v čom sú iní a či je nejaká nádej, že sa Rusko zmení, tu zostanú aj dlho po tom, ako sa u našich susedov skončí šialený konflikt a v Kremli Vladimir Putin.

Na veľa z nich odpovedajú respondenti, s ktorými sa rozprávali skúsení novinári. Do knihy sme vybrali rozhovory, ktoré boli publikované v slovenskom Denníku N a v českom Deníku N od začiatku invázie do októbra 2022. Vybrali sme rozhovory s ľuďmi, ktorí sú pôvodom Rusi, alebo sa v Rusku narodili, alebo tam prežili podstatnú časť života. Mnohí z nich sa roz-

hodli odísť alebo boli k tomu prinútení. Väčšina z nich Putinov režim ani vojnu na Ukrajine nepodporuje. Do knihy sme však zaradili aj rozhovor s ekonómkou Zubarevičovou, ktorá je súčasťou režimu, no je k nemu kritická, rozhovor s propagandistom Jevstafievom, ktorý reprezentuje tú najradikálnejšiu časť ruskej spoločnosti, či rozhovor s poslancom Štátnej dумы.

Nie je to práve optimistické čítanie, ale obozretnosť založená na skúsenosti je vždy lepšia ako nepodložené ilúzie.

Tomáš Gális, Monika Kompaníková

S Rusmi o Rusku

20 rozhovorov, ktoré vám pomôžu pochopiť súčasné Rusko

Autori: © Kristína Böhmer, Tomáš Čorej, Petra Procházková, Iryna Puškar,
Oliver Reháč, Vladimír Šnidl, Mirek Tóda, Daniel Vražda, 2022

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2022 ako svoju 78. publikáciu

Vydanie prvé

ISBN 978-80-8230-133-8

Filozof Michail Epštejn

o nešťastí Rusov

Epštejn vidí Rusko z druhej strany oceánu ako „hordu“, ktorá sa zastaví len pred silou. „Horde chýba akákoľvek ideológia, horda ťahá dopredu. Ide, ničí, vraždí, podmaňuje si. Hordu ideológia nezaujímala, zaujímala ju výlučne moc. Územie. A tak došla od Tichého k Atlantickému oceánu,“ vysvetľuje, čo má pod pojmom horda na mysli.

Михаил Эпштейн

Michail Epštejn (1950)

je filozof, profesor ruskej kultúry a literatúry pôvodom z Ruska. Vyštudoval Moskovskú štátnu univerzitu. Od roku 1991 žije a pracuje v USA. Prednáša na Emoryho univerzite v Atlante, vedie Centrum humanitných inovácií na Durhamskej univerzite vo Veľkej Británii. Je členom amerického aj ruského PEN klubu a držiteľom mnohých ocenení, okrem iného za vklad do rozvoja kultúrnych vzťahov medzi Ruskom a USA.

Rusko má filozofiu vandráka. Keď nastúpi stabilita, nudí sa

Petra Procházková, 11. február 2022

Sledujem rozhovory medzi USA a Ruskom, presnejšie medzi „kolektívnym“ Západom a Ruskom. Prečo si tak nerozumieme?

To je pochopiteľné. Pretože to, čo vidíme dnes, pripomína pokusy z 13. a 14. storočia, keď západná civilizácia chcela rokovať s Džingischánovou Zlatou hordou. Jediné, čo malo zmysel, bolo zastaviť ju všetkými možnými silami. Normálny dialóg je sotva možný. Bohužiaľ.

Možno robíme chyby. Bud' sme príliš tvrdí a nadradení, alebo sa, naopak, plazíme...

Keď k civilizovanému džentlmenovi na ceste pristúpi bandita, ako by s ním mal hovoriť?

Pokiaľ ste na tej ceste sám, asi by som nevolila agresívny, nadradený tón.

Predovšetkým je dobré byť v takej chvíli patrične vyzbrojený. Hlavne však nesmieme pristúpiť na vydieranie a zastrášovanie.

Rusko síce budí dojem normálneho štátu, je členom Bezpečnostnej rady OSN, ale v skutočnosti je to banditská krajina vyznávajúca tzv. gopkultúru¹.

Keď námestník ministra zahraničných vecí Riabkov povie: „Zoberte si drobné a choďte...“², nie je to slovník diplomata, ale chuligána, vagabunda, vandráka. Alebo keď predstaviteľ Ruska v OSN povie anglickému delegátovi: „Čo na mňa zízaš? Pozri sa inam...“

Prečo si nikto z Rusov nedovolí takéto správanie pri rokovaní s Čínou? Prečo tak rýchlo odišli z Kazachstanu? Pretože im Číňania odkázali, nech odídu. S Rusmi treba hovoriť tvrdo. Pretože len čo uvidia najmenšiu slabinu, ihneď ju zneužijú.

To je zvyk banditov – využiť slabosť protivníka a požadovať ďalšie ústupky. Horde nesmiete ukázať slabosť.

Chcete azda porovnávať súčasnú situáciu, súčasné Rusko s tým, čo sa dialo na pomedzí Európy a Ázie pred ôsmimi stovkami rokov?

Súčasnú existenciu Ruska musíme odvodzovať od toho, čo ho postihlo v histórii. Vzniklo ako dcérska spoločnosť hordy. Moskovské kniežatstvo bolo postupne obsadené hordou a nakoniec sa samo hordou stalo.

Čo myslíte pod slovami ‚byť hordou‘? Je to niečo urážlivé? Neúctivé?

To je charakteristika mentality kočovného národa, ktorý nevie, čo sám so sebou robiť vo chvíli, keď nastúpi stabilita.

Nudí sa. Chce sa stále niekam posúvať, pohybovať sa. Preto po horde zostáva pustatina. Nedokáže vybudovať vlastnú vyspelú civilizáciu, stále si niečo berie od druhých národov, ktorých územie zaberá. Zmysel existencie hordy je v expanzii.

Počkajte – aj horda, a nakoniec aj dnešní Rusi, sa jednoducho chcú mať dobre. To je cieľ. Expanzia je na to síce nevyberavý, ale predsa len jednoduchý prostriedok.

¹ kultúru vagabundov

² povedal to v Ženeve na adresu NATO

Ale áno. Chcú dobre žiť. No dlhodobo sa im to nedarí. Takže to ľudia už prijali ako fakt.

Možno to prijali, ale zároveň vyzerajú večne nespokojní, frustrovaní... Prinajmenšom pri pohľade do slávnych ruských literárnych diel, o ktorých prednášate americkým študentom, sa zdá, že Rusko je plné depresívnych nešťastníkov. Lenže zo svojich ciest po Rusku viem, že ani toto neplatí absolútne.

Áno, so svojimi študentmi preberám literatúru 20. storočia – Zamiatina, Platonova, Achmatovovú, Solženicyna, Šalamova... A oni sa ma potom naozaj pýtajú, prečo je Rusko vždy a za každých okolností nešťastné.

Čo im hovoríte?

Hovorím im, že existuje niečo ako teritoriálne prekliatie. Prekliatie obrovského priestranstva, ktoré však nikdy nebude tvoje úplne celé. Vždy bude trochu cudzie. Preto sa ti tam nikdy nepodarí vybudovať niečo stabilné, s dlhodobou perspektívou.

Tak vzniká stav absolútnej neukotvenosti. Ako to opisuje Dostojevskij v *Besoch* – rovina, ktorá nepozná pojem hore a dole, vpredu a vzadu. Prechádzaj sa po tej širšej stepi, ako chceš.

Vy opisujete veľkú Rus ako hrôzu, ale mne to pripadá aj poetické a inšpiratívne. Rozhodne to nedáva dôvod na to, aby sme súčasné Rusko nazývali modernou hordou.

Počkajte. Viete vôbec, že Moskovské veľkokniežatstvo sa stalo v dôsledku štátneho prevratu v roku 1480 po tzv. státi na rieke Ugre – čo bol taký vtedajší Majdan – následníkom hordy? Aj Boris Akunin vo svojich *Dejinách ruského štátu* vysvetľuje, že súčasný ruský štát je následníkom hordy. Sedemsto rokov vyznáva typ štátnosti typickej pre hordu.

A čo tá horda je? Horde chýba akákoľvek ideológia, horda ťahá dopredu. Ide, ničí, vraždí, podmaňuje si. Nepotrebuje náboženstvo na to, aby tieto postupy zdôvodňovala. Hordu ideológia nezaujímala, zaujímala ju výlučne moc. Územie. A tak došla od Tichého k Atlantickému oceánu.

Aj vďaka tomu, že bojovníci hordy mali luky s veľkým dostrelom. Dokázali sa nimi trafiť do cieľa na vzdialenosť 400 krokov. Anglické luky zasiahli cieľ vzdialený maximálne 300 krokov. Horda strieľala, postupovala a rozširovala sa.

Za pomoci vtedy moderných zbraní...

Áno. Po slávnom roku 1480 sa Moskovské veľkokniežatstvo rozšírilo na územie, ktoré predtým zaujímala horda. Prvé, čo v novej úlohe Rusi urobili, bolo ideologické odôvodnenie svojho odporu k Západu. Vyzbrojili sa náboženstvom. To bola novinka. Pretože horda žiadne ideologické opory svojho konania nepotrebovala.

Rusko áno a vybralo si vieru. Vyhlásilo sa za jediný skutočný a zároveň najväčší pravoslávny štát na svete. Moskva sa pasovala za tretí Rím.

Po niekoľko storočí Rusi sami sebe hovorili, že sa musia rozširovať, pretože ich spája viera. Tá správna.

Až do roku 1917.

Po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii sa objavila nová téza – sme nosiči sociálneho pokroku, budujeme žiarivú budúcnosť. Komunizmus.

V roku 1991 skrachoval aj Sovietsky zväz a motivácia šírenia komunizmu prestala byť aktuálna. Čo je hnacím motorom ruskej expanzie dnes?

Napríklad vo vzťahu k Ukrajine žiadna ideologická podpora nevráživosti neexistuje. Pravoslávie je v oboch krajinách, kapitalizmus tiež. Čo zostáva ako ideologická opora? Horda.

Hordizmus je podstatou putinizmu. Je to náhrada za staré ideologicko-náboženské bitky so Západom. Ukazuje sa, že nič z toho netreba. Stačí byť hordou. Napred, bojujte!

Ak posielate človeka do boja, musíte mu vysvetliť prečo. Ideologicky ho vyzbrojiť. Inak pri prvej ťažšej situácii zdvihne ruky nad hlavu.

Ruskému človeku stačí pocit, že je zúfalý. Potom môže rozpútať aj jadrovú vojnu. Rusi sú zvláštni, nešťastní ľudia, ktorých ani ja úplne nechápem.

Veď vlastne všetko majú. Mohli by byť bohatí, sú silní, majú obrovské nerastné bohatstvo... Prečo lezú do konfliktu so Západom? Niečo ich pudí. A ja presne neviem čo.

Nie je to však všetko len blafovanie? Skvele vedená partia, ktorá nás núti báť sa Moskvy?

Áno. Rusko nechce ani tak samotný konflikt, ako skôr využiť to, že hrozí. Dáva najavo, že si nemusí ctiť žiadne zákony ani dohody. Ako keď šialenec zdrhne z blázinca – skúste ho pochopiť, skúste mu porozumieť. Tým odpovedám na vašu otázku, prečo si nejako nerozumieme.

Rusi predsa nie sú šialení.

Oni to imitujú. Lenže už to imitujú tak dobre, že sami nevedia, kde je hranica, ktorú nemožno prekročiť. A potom nastane moment, keď sa odtrhnú z reťaze, a celé ľudstvo uvrhnú do tmy.

Dokážeme ich presvedčiť, že to nie je správna cesta?

Čína ich dokáže presvedčiť. Pretože Čína rozhodne nechce zaniknúť. Čaká ju skvelá budúcnosť. Bude to supervelmoc.

Tvrdíte, že Rusko je horda, ktorej hlavným cieľom je plieniť. Kde sa však vzali v prostredí hordy také skvelé literárne diela, skvelí spisovatelia, poézia, skrátka kultúra, ktorú obdivuje celý svet?

Rusi sú skvelí žiaci. Sami nič nevymysleli. Kým bolo Rusko izolované od Západu, žiadna veľká literatúra tam neprekvitala. Až po reformách Petra I. sa veľmi pomaly Rusko približovalo k tomu, čo poznáme a obdivujeme – Puškin, Dostojevskij... Sú to plody párenia panenskej ruskej nekultúry so západnou kultúrou.

To sa občas stáva, že na neobrobenej pôde, kde dlho nič nerástlo, dôjde pri stretnutí s nejakou inou civilizáciou k pseudomorfoze. Vznikne niečo nové. A tak v Rusku vznikla veľká literatúra, veľká muzika, avantgardné javy vo výtvarnom umení, ale nič z toho nevychádza z miestneho podhubia. Len sa energia západnej kultúry preliala do širokých ruských priestorov.